
NOTAT 8

Notat vedr. virkemidler rettet mod bynære behov

Scenarie 2 By og land - Fokus 1

04. september 2014

Hvad er bynære behov

En erkendelse af de negative konsekvenser ved det industrialiserede landbrug og et ønske i befolkningen om adgang til naturen i det åbne land skaber grobund for en bevægelse, der ønsker at etablere en bedre sammenhæng mellem byen og det omkringliggende land.

Bynær natur

Scenariet tager fat både omkring bybefolkningens behov for adgang til bynær natur og til en øget sammenhæng mellem bybefolkningen og en bynær fødevareproduktion.

Behov og indhold i relation til den bynære natur er følgende:

- Der skal udlægges stier, som skaber adgang til områderne.
- De bynære naturområder kan byde på udfoldelsesmuligheder ift. motion i form af løb, cykling, mountainbikeruter, klatring, udfoldelsesbaner, mm
- Adgang til naturoplevelser: Sammenhæng med og styrkelse af eksisterende naturområder, samt etablering af nye områder. Etablering af fugle-udsigtsposter. Shelters, teltpladser og bålpladser kan give mulighed for overnatning og dagbesøg.
- Undervisningsaktiviteter og oplevelser for børn og voksne, naturvejledning, skovbørnehaver og arealer i tilknytning til skoler og institutioner.
- Samtidig bliver naturen i højere grad integreret i selve bymiljøet, dels for at imødekomme udfordringer omkring klimatilpasning og overfladevand, dels som et ønske om et bedre byrum. Dette falder uden for dette projekt, som kun handler om tiltag i landbrugsarealet.

Bynær fødevareproduktion

Initiativer omkring bynær natur og fødevareproduktion i bynære områder støttes og får opbakning. Lokalt baserede fødevarer producenter og nye fødevarefællesskaber vinder frem og er med til at forstærke tendensen. Engagement i fødevarefællesskaber er med til at skabe en udveksling af ideer og viden, hvilket danner grobund for forretningsudvikling baseret på en højere grad af gensidig forståelse for behov og forpligtelse mellem landbruger og bybefolkning / lokale kunder.

I dette scenarie har vi valgt at indpasse den bynære fødevareproduktion som økologiske lavinput-landbrug. Kravet om økologiske fødevarer er specielt stærkt i de større byområder, og driftsformen anses for værende egnet til at skabe øget kontakt mellem land- og bybefolkning. Produktion af vegetabiliske og animalske produkter til direkte salg kan være en vej til at skabe den fornødne økonomiske bæredygtighed i de bynære lavinput-bedrifter.

Behov og muligheder i relation til en bynær fødevareproduktion kan konkretiseres som følger:

- Adgangen til salg via gårdbutikker styrkes via nærheden mellem by og fødevareproduktion.
- Leverancer fra fødevareproducenter til butikker, restauranter, fødevarefællesskaber, institutioner og offentlige køkkener og private forbrugere lettes og billiggøres via nærheden mellem forbruger og producent. Leverancerne kan ske som levering af frugt og grønt som kasse-salg, salg via markeder, og direkte levering fra producent til kunde.

- Også levering af lokale varer til supermarkeder og butikker.
- Produktion af dansk økologisk bær og frugt kan styrkes via direkte salg og mulighed for selvpluk.
- Etablering af andelsgårde for fødevarerfællesskaber og kogræsserlaug, mv.
- Undervisningsaktiviteter og oplevelser for børn og voksne i forb. med fødevarereproduktionen
- Etablering af skolehaver
- Oplevelser for børnefamilier og bybefolkning, f.eks. ved udbinding af dyr, høstfester, mm.

Arealbaserede virkemidler

I By og Land scenariet udtages 54.000 ha landbrugsareal til bynære "natur"-arealer i 2030 og 105.000 ha i 2050. De nye bynære naturarealer er fordelt på skovrejsning og afgræsningsarealer, som vist i tabel 1.

Omfanget af skovrejsningen er fastsat som en fortsættelse af det hidtidige skovrejsningsomfang med 1.900 ha årligt – her udelukkende som bynær skovrejsning. Skovrejsningen udgør dermed knap 1/3 af de arealbaserede bynære tiltag i scenariet.

Samtidig udtages arealer med udlæg af græs, som fastholdes som lysåben natur ved afgræsning. Disse arealer udgør godt 1/6 af de arealbaserede bynære tiltag. Græsarealer kan både struktureres som arealer i tilknytning til naturen med selvstændige plejetiltag og som græsarealer i tilknytning til landbrugsbedrifter.

Knap halvdelen af tiltagene omkring byerne er en omlægning af landbrugsbedrifter til økologisk lavinput landbrug.

I sammenhæng vil de nye skovarealer, afgræsningsarealer og lavinput landbrug kunne skabe attraktive landskabelige værdier omkring byerne. Det bør tilstræbes at fordelingen af arealerne sker under hensynstagen til behov for sammenhæng med eksisterende natur, biodiversitet, grundvandsbeskyttelse, vandmiljøtiltag og jordenes dyrkningsmæssige værdi.

Virkemiddel – arealbaseret		Implementering	2030	2050
Udtagning af omdriftsareal	Udtagning til skovrejsning (herunder "uplejet" natur/skov)	Bynær - rekreativt (både større og mindre byer/landsbyer)	34.000 ha	65.000 ha
	Vedvarende græs, pleje med afgræsning med dyr	Bynær - rekreativt (både større og mindre byer/landsbyer - BAU)	20.000 ha	40.000 ha
Omlægning til lav-input (økologi-plus)		Bynære områder	50.000 ha	100.000 ha
I alt			104.000 ha	205.000 ha

Tabel 1. Bynære virkemidler – arealbaserede, By og land

Fordeling af bynære tiltag

Implementeringen af tiltagene vil uundgåeligt hænge sammen med de politiske strukturer omkring de enkelte byer. Det kan afhænge af byrådets ønske og vilje til bynær natur og fødevareproduktion, af byens størrelse og magtbasis i kommunen, af lokale borgerinitiativer og deltagelse fra lokale virksomheder, af omfanget af eksisterende natur og adgangsforhold til naturen, at den lokale eksisterende landbrugsstruktur, af behov for miljøbeskyttelse, osv. osv.

Samtidig kan det også være en politisk målsætning, at det tilstræbes at få etableret de bynære faciliteter ligeligt blandt befolkningen i hele landet og ved alle størrelser byer. De politiske virkemidler kan udformes, således at de appellerer til og giver mulighed for en mere ligelig fordeling.

Bystruktur, Danmark 2014	Antal personer	andel af befolkning	Antal byer
Hele landet	5.627.235	100,0	1.423
hovedstadsområdet	1.246.611	22,2	1
byområder i øvrigt med:			
100.000-999.999	541.358	9,6	3
50.000-99.999	299.916	5,3	5
20.000-49.999	776.622	13,8	24
10.000-19.999	429.812	7,6	31
5.000-9.999	374.976	6,7	53
2.000-4.999	532.480	9,5	173
1.000-1.999	304.352	5,4	216
500-999	222.275	3,9	316
250-499	147.873	2,6	419
200-249	40.261	0,7	180
landdistrikter	700.960	12,5	
uden fast bopæl	9.739	0,2	
I alt	5.627.235	100	1.421

Tabel 2. Bystruktur Danmark 2014, Danmarks Statistik

<http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1920>

København er langt den største by i Danmark. Knap en fjerdedel af Danmarks befolkning bor i hovedstaden, mens kun yderligere tre byer har over 100.000 indbyggere (gennemsnit 180.000 indb), og fem byer har mellem 50 og 100.000 indbyggere. 12,5 % af befolkningen bor i landdistrikterne uden for byerne.

Bynære virkemidler, ligelig fordeling efter indbyggertal i byer, 2030 og 2050	Skovrejsning		Udtagning til græs med afgræsning		Lavinput landbrug		Samlet tiltag ha	
	2030	2050	2030	2050	2030	2050	2030	2050
	antal ha per by						Ha i alt per by	
Hele landet	34.000	65.000	20.000	40.000	50.000	100.000	104.000	205.000
hovedstadsområdet	7.532	14.400	4.431	8.861	11.077	22.153	23.039	45.414
byområder i øvrigt med:							-	-
100.000-999.999	1.090	2.084	641	1.283	1.603	3.207	3.335	6.574
50.000-99.999	362	693	213	426	533	1.066	1.109	2.185
20.000-49.999	196	374	115	230	288	575	598	1.179
10.000-19.999	84	160	49	99	123	246	256	505
5.000-9.999	43	82	25	50	63	126	131	258
2.000-4.999	19	36	11	22	27	55	57	112
1.000-1.999	9	16	5	10	13	25	26	51
500-999	4	8	2	5	6	12	13	26
250-499	2	4	1	3	3	6	7	13
200-249	1	3	1	2	2	4	4	8
landdistrikter							12.955	25.536
uden fast bopæl							180	355

I Tabel 3 er de bynære tiltag fordelt ud på samtlige danske byer ned til 200 indbyggere, således at tiltagene er fordelt ligeligt med hensynstagen til befolkningstallet i byerne. Med denne fordeling kan der f.eks. placeres 45.000 ha omkring hovedstaden, godt 6.500 ha i gennemsnit omkring de tre næststørste byer, osv.

Tabel 3 Bynære virkemidler, ligelig fordeling efter indbyggertal i byer, 2030 og 2050. Egen beregning.

Som en illustration af omfanget af de bynære virkemidler er der i tabel 4 foretaget en beregning af, hvad tiltagene "fylder" rundt om byerne, hvis byerne var cirkulære og tiltagene tænkes fordelt jævnt rundt om den cirkulære by. Resultaterne aflæses således: Rundt om de tre største byer kan der udtages landbrugsjord i en ring på 279 m i 2030 og 546 m i 2050, såfremt det fordeles jævnt hele vejen rundt. Tilsvarende fylder tiltagene henholdsvis 25 og 48 meter rundt om en by på 1-2000 indbyggere. Beregningen giver et billede af omfanget de

bynære virkemidler i scenariet. Bemærk at eksisterende skov og græs skal regnes oveni, ligeledes skal der tages hensyn til vandlinien omkring byer beliggende ud mod vandet.

Bynære virkemidler, ligelig fordeling efter indbyggertal i byer, 2030 og 2050	radius meter	
	2030	2050
hovedstadsområdet	733	1434
byområder i øvrigt med:		
100.000-999.999	279	546
50.000-99.999	161	315
20.000-49.999	118	231
10.000-19.999	77	151
5.000-9.999	55	108
2.000-4.999	36	71
1.000-1.999	25	48
500-999	17	34
250-499	12	24
200-249	10	19

Tabel 4 Bynære virkemidler, ligelig fordeling efter indbyggertal i byer, 2030 og 2050. Egen beregning af hvad tiltagene "fylder" rundt om byerne. Beregning af radius i ring omkring byerne, hvis byerne tænkes at være cirkulære.

Konsekvensberegning af bynære tiltag

De bynære tiltag – skovrejsning, græs til afgræsning og bynær lavininputlandbrug – er ikke placeret på MCA-kortet. Ideen bag MCA-udpegningen er, at man udvælger arealer ud fra en sammenvæjning af forskellige hensyn. Baggrunden for udvælgelse af konkrete arealer rundt om byerne afhænger af en række andre faktorer end ved udpegningen af områder til miljøpolitiske virkemidler, jf. afsnittet om behov og muligheder ved udlægning af bynære natur og landbrugsarealer. Det falder uden for dette projekts rammer at foretage en sådan afvejning.

Spredt omlægning til lavininput-landbrug kan tænkes som en alternativ udviklingsvej for de mange landbrug, som ellers ville blive nedlagt som et led i strukturudviklingen – placeringen af disse kan heller ikke umiddelbart fastlægges.

De miljømæssige effekter af disse tiltag kan ved en simpel beregning fastsættes som en deltaeffekt ift. det gennemsnitlige danske N-overskud på 90 kg N/ha (gennemsnit 2008-2012 i landovervågningsprogrammet).